

Globalizacija, društvene nejednakosti i njihove posljedice

Papac, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:598961>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-11**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij sociologije i engleskog jezika i književnosti

Marija Papac

Globalizacija, društvene nejednakosti i njihove posljedice

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Željko Pavić

Osijek, 2022.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Katedra za sociologiju

Preddiplomski studij sociologije i engleskog jezika i književnosti

Marija Papac

Globalizacija, društvene nejednakosti i njihove posljedice

Završni rad

Znanstveno područje: društvene znanosti; znanstveno polje: sociologija;
znanstvena grana: posebne sociologije

Mentor: izv. prof. dr. sc. Željko Pavić

Osijek, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice

Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 24. kolovoza 2022.

Marija Papac

0122232189

Ime i prezime studenta, JMBAG

SAŽETAK

Svrha je ovoga rada pružiti temeljne odrednice koncepta globalizacije, istaknuti razvoj samoga procesa te raspraviti o utjecajima globalizacije s posebnim osvrtom na globalne posljedice uzrokovane ekonomskim, političkim i kulturnim integracijama na nadnacionalnim razinama. Suvremeni razvijeni svijet pokretač je procesa globalizacije, fenomena koji uključuje brojne aspekte, te koji regulira društveni život i time predstavlja plodno tlo za aktualne globalne pojavnosti. U radu će se ponajprije definirati osnovna obilježja procesa globalizacije, pri čemu će se naznačiti kauzalnost globalnih aktualnih promjena u društvu s naglaskom na sveprisutnost procesa kroz ekonomske, političke te kulturne aspekte. Nadalje, nastojat će se skicirati i analizirati pozitivni i negativni učinci globalizacije usporedno naglašavajući njezine dobrobiti, ali i negativne posljedice koje uzrokuju globalne probleme zadajući nove izazove današnjim institucijama. Stoga se u središte ovoga rada postavljaju vodeći problemi rasta globalnih nejednakosti i sve izraženijeg siromaštva i gladi koje vladaju u nerazvijenim dijelovima svijeta. Nadalje, govorit će se i o pojavi antiglobalizacijskih pokreta, čija je svrha upozoriti javnost na već spomenute probleme te sudjelovati u borbi za uspostavu globalne ravnoteže. Naposljetku, dan je zaključak o utjecaju globalizacije na sve domene društvenog života, ali i o posljedicama koje ona za sobom ostavlja.

Ključne riječi: globalizacija, posljedice globalizacije, nejednakost, siromaštvo, antiglobalizacijski pokreti

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POJAM GLOBALIZACIJE.....	2
2.1 ZAČETCI GLOBALIZACIJE.....	3
2.2. EKONOMSKI ASPEKTI GLOBALIZACIJE.....	4
2.3. POLITIČKI ASPEKTI GLOBALIZACIJE.....	6
2.4. KULTURNI ASPEKTI GLOBALIZACIJE.....	7
3. RAST DRUŠTVENE NEJEDNAKOSTI I SIROMAŠTVA.....	8
3.1. EKONOMSKA NEJEDNAKOST.....	10
3.2. SIROMAŠTVO I GLAD.....	11
4. POSLJEDICE GLOBALIZACIJE.....	14
4.1. POJAVA ANTIGLOBALIZACIJSKOG POKRETA.....	14
4.2. GLOBALIZACIJA I RATNI SUKOBI.....	16
4.3. POZITIVNI UČINCI GLOBALIZACIJE.....	18
5. ZAKLJUČAK.....	19
6. LITERATURA.....	21

1. UVOD

Današnji svijet zahvaćen je nizom globalizacijskih trendova koji neminovno zahtijevaju, svjesno ili nesvjesno, sudjelovanje čitave svjetske populacije u stvaranju promjena ukupnih društvenih i političkih odnosa. Svijet u svim svojim novonastalim odlikama postaje međuovisan te se isključuje mogućnost zanemarivanja procesa koji iznimnom brzinom i lakoćom sjedinjuju sve sfere društva. Očitovanje niza globalnih pojava u svijetu može se pojasniti sveobuhvatnim pojmom globalizacije koji, ipak, u svojim brojnim definicijama ne nudi mogućnost preciznog i sažetog definiranja svih dimenzija koje ono sadržava. Tragovi globalizacije lako se opažaju u svim aspektima društva, no zbog složenosti raznih uzročnika i procesa koji međusobno utječu na stvaranje novih, važno je krenuti od samih početaka te razjasniti prirodu tijeka događaja koji su vodili do toga da je i ljudska svijest postala globalna. Stoga, u ovome radu nastojat će se definirati sam koncept globalizacije, prikazati njezina obilježja te široku rasprostranjenost koja pomiče granice u današnjem društvu te koja iza sebe ostavlja plodno tlo za razvoj novih globalnih fenomena u svijetu. Usporedno s novonastalim pojavama, javlja se i prostor za kategoriziranje i očitovanje globalizacijskih učinaka koji se ponajprije ogledaju u tri sustava ljudskog djelovanja: političkoj, ekonomskoj te kulturnoj domeni društva. Neizbježno je takve pojavnosti svrstati prema pozitivnim i negativnim učincima koji svojom isprepletenošću potiču stvaranje društvenih promjena koje se odražavaju u pogledu nadnacionalnih institucija, razvoja informacijskih tehnologija, rasta i širenja tržišta, ali i nejednakosti, siromaštva, homogenizacije društva te problema zaštite okoliša, predstavljajući produkte globalnih procesa čija je svrha prilagođavanje svih dijelova svijeta u veliku „jedinstvenu“ zajednicu. Kao središnji problem ovoga rada postavljaju se upravo negativne posljedice globalnog svijeta pri čemu je naglasak na društvenoj stratifikaciji u okviru povećanja siromaštva i nejednakosti u slabije razvijenim dijelovima svijeta te sve izraženijem bogaćenju i rastu moći razvijenih Zapadnih zemalja. Naposljetku, istaknut će se pojava antiglobalizacijskih pokreta koji za cilj imaju ukazati na rast nejednakosti u svijetu te svojim djelovanjem spriječiti daljnje poteškoće s kojima se suvremeno društvo susreće na međunarodnoj razini. Za potrebe ovoga rada, analizirat će se stajališta značajnih autora koji su pridonijeli mnogim znanstvenim područjima u svrhu naglašavanja važnosti fenomena globalizacije, no naglasak će posebice biti na analizi ovoga koncepta sa sociološke perspektive pri čemu će se najviše pažnje posvetiti radovima autora Anthonyja Giddensa (*Odbjegli svijet*), Ulricha Becka (*Što je globalizacija?*),

Georgea Ritzera (*The Blackwell Companion to Globalization*) te značajnog ekonomista Josepha E. Stiglitz.

2. POJAM GLOBALIZACIJE

O opsegu i širokoj rasprostranjenosti globalizacije u današnjem suvremenom društvu teško je precizno govoriti, a da se pritom ne nameću brojne definicije i uzročno-posljedične veze koje neprestano nude nova gledišta i otvaraju nova pitanja. Zbog enormne složenosti i višeznačnosti samog fenomena, pravi je izazov uspostaviti joj odrednice. Usprkos tome, pojednostavljenim riječima, globalizacija je „društvena, ekonomska, politička i kulturna činjenica suvremenog društva, totalni fenomen“ (Jagić i Vučetić, 2012). Proces globalizacije predstavlja „promjenu svijeta i načina na koji gledamo na svijet“ (Giddens, 2007: 51) pri čemu čovječanstvo, kao jedan veliki kolektiv, postaje sjedinjen te čiji pojedinci, skupine i nacije postaju ovisniji jedni o drugima. Međutim, važno je naglasiti da je globalizacija sveprisutan proces koji se ne zbiva „tamo“, daleko od pojedinca, već djeluje „ovdje i trenutno“ (Giddens, 2005: 33) pri čemu se njezine popratne pojave i promjene ukorjenjuju u naše svakodnevne živote te stvaraju nove strukture.

Kako bi se koncept još više pojednostavio, globalizacija se može smatrati prilagođavanjem gotovo svih dijelova svijeta jednom velikom „globalnom selu“. Ona po svojoj prirodi označava „bliže povezivanje zemalja i naroda svijeta koje je izazvalo golemo smanjenje troškova prijevoza i komunikacija te rušenje umjetnih zapreka za tijek robe, usluga, kapitala, znanja i ljudi preko granica“ (Stiglitz, 2004: 29). Zbog navedenih razloga, globalizacija je središnja tema akademskih rasprava o svim aspektima društva te je postala „nova stvarnost“ (Jagić i Vučetić, 2012). Shodno tome, globalizacija ne predstavlja samo razvoj društvenih i ekonomskih sustava, već je ona i lokalna pojava koja direktno utječe na naše živote, ali i na stvaranje globalne svijesti o svjetskim problemima koji se tiču svih nas (2007: 51). U pozadini zbivanja svih procesa globalizacije, javlja se teorija koja nudi jednostavnu sliku o svijetu kao „jedinstvenom mjestu“ (Robertson i White, 2007: 55). Time se nameće ideja o tendencija globalizacije koja za cilj ima međusobno približiti ljude i težiti kulturnoj jednakosti, no je li to uistinu tako i kakvog je uistinu okusa današnja zbilja?

Ovisno o političkom i teorijskom pogledu, pojam globalizacije može se ocijeniti kao fenomen koji pruža brojne pogodnosti i dobrobiti u svrhu pojednostavljenja i homogenizacije svijeta ili pak kao potencijalna opasnost ili izazov cjelokupnih produkata modernizacije. Neki je

povezuju s napretkom, boljitkom i prosperitetom, dok ponekad ostavlja dojam duboke propasti i katastrofe (Jagić i Vučetić, 2012: 16). Njezine osobitosti se najbolje ogledaju u „izvanrednom tehnološkom napretku te u neviđenom virtualnom mrežnom poslovnom povezivanju i digitalizaciji“ (2012: 16). Također, opažaju se i brojne druge promjene i dostignuća koja su svojom brzinom zahvatila čitavu svjetsku populaciju, posebice u Europi i zemljama tranzicije, te se ponajviše očituju u povećanoj trgovačkoj razmjeni, razvoju informacijskih tehnologija, jačanju uloge nadnacionalnih institucija i organizacija te dominaciji multinacionalnih kompanija (2012: 15). Time je globalizacija očitovana kao „povijesno ubrzanje vremena i zbijanja prostora“ (2012: 17) te kao proces u kojemu se stvaraju uvjeti za novi humanizam – osiguranje čovjekove ravnoteže, pri čemu najvažniju ulogu ima upravo utjecaj Zapada i današnje najrazvijenije zemlje. Međutim, gdje god „nova retorika globalizacije (gospodarstva, tržišta, proizvodnje, informacija, životnih stilova“) (Beck, 2003: 9) upućivala, najviše se pažnje pridodaje političkom utjecaju te posljedicama koje globalizacija nosi sa sobom. Povijest često ironično dokazuje da će upravo gubitnici globalizacije u budućnosti biti oni koji će u velikim poteškoćama i financijskim gubitcima morati ispaštati, dok će pobjednici globalizacije zasigurno ostvariti još veći profit i izvući deblji kraj. Iz toga proizlazi pitanje nužnosti uspostave socijalne pravde u eri globalizacije (2003: 21).

2.1 ZAČETCI GLOBALIZACIJE

Danas je globalizacija angažirana ili barem direktno ili indirektno djeluje na cijelo čovječanstvo te je značajno povećala kompleksnost suvremenog doba. No kako bi se uopće spoznala priroda te kompleksnosti, važno je utvrditi same začetke ovoga procesa te što je ono predstavljalo u prošlosti. Naime, globalizacija ima dugačku povijest u kojoj su lokalno i globalno gotovo kontinuirano bili isprepleteni pri čemu su se promjene odvijale postupno te je neizbježno dolazilo do gotovo potpunih slomova sustava, primjerice, kraj brončanog doba na Mediteranu, raspad Zapadnog Rimskog Carstva ili pak Velika depresija 1930. (Ferguson, 2014: 136). Usprkos tome, kao proces, uvijek se nastavljala odvijati noseći sa sobom brojne posljedice. Budući da je globalizacija evolucijski proces, ona zasigurno ima povijest koja je započela puno prije nego što je sama riječ „globalnost“ bila usvojena te je neumoljivo utjecala na daljnji napredak (2014: 136). Međutim, teško je pronaći prave nositelje globalizacije jer takvih je postojalo zaista mnogo u svim domenama ljudskog života – od prvih ljudskih zajednica

(klanova), sakupljačkih plemena, kraljevstava te carstava pa sve do velikih političkih saveza, međunarodnih organizacija te vladinih i nevladinih organizacija. Također, veliki doprinos su ostavile i religijske organizacije, ali i ekonomske institucije kao što su banke, multinacionalne kompanije te značajni pojedinci koji su svojim otkrićima i izumima utjecali i na područja tehnologije, medicine i dr. (2014: 137). Zbog svega navedenog, globalizacija nije novi proces, već začetke nosi još u davnoj prošlosti kada su se plemena i klanovi prisilno udruživali u carstva te naposljetku postali države ostvarivši suverenost i nacionalni identitet. Na ekonomskom polju, trgovci su sklapali ugovore kako bi dijelili rizike i veće kompanije te naposljetku profitirali kroz inozemne razmjene (2014: 138). Ipak, globalizacija ponajviše dobiva na značaju u kasnom 18. stoljeću kada Europu potresa niz društvenih promjena (Wallerstein, 1986 – cit. prema Čolić, 2014: 185). Naime, period naglih društvenih i kulturnih promjena odlikovan je pojavom kapitalizma i industrijalizacije koji su glavni pokretači svih daljnjih gospodarskih i političkih procesa.

Globalizacija, kao široko rasprostranjeni pojam, po prvi put opisan je od strane sociologa Rolanda Robertsona 1968.g. (Jagić i Vučetić, 2012: 17), no počeo se upotrebljavati tek u kasnim osamdesetim i ranim devedesetim godinama prošlog stoljeća nakon pada Berlinskog zida 1989., točnije, nakon sloma komunizma (Robertson i White, 2007: 55). Međutim, globalizacija je najviše uznapredovala nakon Drugog svjetskog rata kada su mnoge europske zemlje bili potpomognute od strane Sjedinjenih Američkih Država te čime i započinje proces međusobnog povezivanja i suradnje diljem svijeta (Krešić, 1996 – cit. prema Lončar, 2005: 93). Nadalje, u poslijeratnom razdoblju opaža se porast u intenzitetu telekomunikacija koje su znatno doprinijele bržem širenju informacija i pojednostavljenoj komunikaciji te za koje se slobodno može reći da su vodeći nositelji globalizacije. Kako Giddens (2007) tvrdi, tradicionalne telefonske veze zamijenjene su integriranim sustavima u kojima se goleme količine informacija komprimiraju i digitalno transferiraju. Novi oblici tehnologije olakšali su „kompresiju vremena i prostora“, pa tako, primjerice dvije osobe na suprotnim stranama svijeta mogu komunicirati u „realnom vremenu“ (2007: 53). Pojava Interneta je produbila i ubrzala globalizacijske procese što je rezultiralo povezanošću gotovo svih dijelova svijeta, čak i onih najizoliranijih.

2.2. EKONOMSKI ASPEKTI GLOBALIZACIJE

Globalizacija je složeni niz procesa čiji se trendovi teorijski i praktično mogu svrstati u tri podsustava djelovanja: ekonomski, politički i kulturni aspekti društva. Neizbježne i najistaknutije promjene zasigurno se ostvaruju na ekonomskom i političkom planu, a na kulturnom ipak nešto manje. No valja naglasiti da se aspekti i dimenzije globalizacije ne mogu lako diferencirati u čemu i leži njezina posebnost (Jagić i Vučetić, 2012: 18).

Prije svega, važno je naglasiti da integracija svjetske ekonomije potiče globalizaciju. No, globalna ekonomija više nije poljoprivredna ili industrijska kao što je to bio slučaj u prethodnim razdobljima (Giddens, 2007: 53). Ona je sada obilježena aktivnostima koje se mogu opisati kao „bestežinske“ ili pak „nedodirljive“ jer se takva ekonomija zasniva na razmjeni informacija, sveprisutnošću medija i proizvodima industrije zabave, ali i uslugama koje pruža Internet, stoga možemo govoriti o pojavi novog „postindustrijskog društva“ ili razdoblju „informatičkog doba“ (2007: 54). Dakle, globalna ekonomija predstavlja sustav kojeg stvaraju globalna proizvodnja i globalne financije što se ogleda u pojavi velikih poduzeća i banaka koje djeluju neovisno o državama te su zastupljene po čitavom svijetu (Jagić i Vučetić, 2012: 18). Dolazi do moći multinacionalnih korporacija koje šire svoju moć na sve države, posebice na one slabije razvijene i siromašne koje se vode kao njihove podružnice (Lončar, 2005: 94). Nadalje, investicijske odluke korporacija donose se na međunarodnoj, odnosno globalnoj razini, „prenoseći kapital ili resurse iz jedne zemlje u drugu, utječući na (ne)zaposlenost milijuna ljudi i stupanj ekonomske aktivnosti u pojedinim državama (Dragičević, 1996 – cit. prema Lončar, 2005: 94). Također, Giddens (2007) ukazuje na prisutnost ekonomije znanja koja utječe na pojavu velike baze potrošača koji svakodnevni život unaprjeđuju raznim proizvodima telekomunikacija i računalstva (2007: 54). Zahvaljujući razvoju tehnologije, odvija se utjecaj i na politike kojima se „nude standardizirani proizvodi te stvaraju i utvrđuju pravila jedinstvenog svjetskog tržišta“ (2012: 18). Time globalna ekonomija prema Jagić i Vučetić (2012), kojoj je u pravilu svrha dobrobiti „globalnog društva“, poprima odlike univerzalnosti, samorazumljivosti, sustavnosti te je legitimna i opravdana. No upravo događaji koji se odvijaju na svjetskoj razini dokazuju suprotno te potvrđuju stvaranje „obmanjujuće ideologije“ (2012: 18) koja stoji iza velikih biznismena te se očituje u profinjenim, ali i opasnim načinima iskorištavanja.

Prema mnogima, svijet je postao mjesto gdje svatko štiti isključivo vlastite interese te se u prvi plan postavljaju žestoka konkurentnost na tržištu i težnja za stjecanjem moći. Upravo takva konkurentnost, u uvjetima globalizacije, postiže se restrukturiranjem tvrtki i korporacija koje postaju prilagodljivije te manje hijerarhijske. Dakako, organizacijske strukture i načini proizvodnje postaju fleksibilniji, potpuno je uobičajeno i poželjno partnerstvo s drugim tvrtkama,

a „participacija u svjetskim distribucijskim mrežama postala je nužna za poslovanje na globalnom tržištu, koje se mijenja velikom brzinom“ (Giddens, 2007: 54). Paralelno s navedenim, nužno je istaknuti središte ekonomske globalizacije - transnacionalne kompanije, koje su glavni akteri na globalnom tržištu. Neke od najpoznatijih su Coca-Cola, General Motors, Colgate, Palmolive, Mitsubishi i dr. (2007: 57).

Danas se u svijetu trguje više nego ikada prije jer i trgovina uključuje mnogo širi raspon roba i usluga. No najveća se razlika opaža u razini toka financija i kapitala. Zahvaljujući uskoj povezanosti s elektroničkim novcem, današnje svjetsko gospodarstvo ne može se usporediti ni sa jednim iz prošlosti. Međutim, neizbježno se javlja i ozbiljan problem potkopavanja nacionalnih ekonomija, jer globalizacija ne samo da odvlači moć, nego stvara pritisak na lokalnu autonomiju (Giddens, 2005: 31). Posljedično tome, stvaraju se velike financijske poteškoće slabije razvijenih zemalja koje jednostavno nisu dovoljno konkurentne na globalnom tržištu te se često nalaze u gospodarskim krizama. Naposljetku, Beck (2003) kao uzrok ovih pojavnosti ističe utjecaj moćnih država jer, „tko stimulira ekonomski rast, na kraju stvara nezaposlenost“ (2003: 12).

2.3. POLITIČKI ASPEKTI GLOBALIZACIJE

Kada je riječ o političkoj pozadini procesa globalizacije, ono ponajprije podrazumijeva „jedinstvenost i proturječnost politika i političkih odnosa“ koji su prisutni između država, saveza država i regija (Jagić i Vučetić, 2012: 18). Takav političko-pravni aspekt odnosi se na pojavu narušavanja državne suverenosti što je posljedica priključivanjem država u međunarodne ugovore, saveze i organizacije pri čemu se stvara sustav globalnog upravljanja koje ograničava moć države. Time se potiče stvaranje nadnacionalne države (Lončar, 2005: 96). Sve to pak vodi rušenju državnih odgovornosti i aparata te paradoksalno – dolazi do toga da se na globalizaciju odgovora renacionalizacijom (Beck, 2003: 13). Naime, suvremeno društvo koje se dugi niz godina razvijalo usporedno s globalizacijom, počinje „relativirati nacionalnu državu“ zbog duboke ukorijenjenosti tržišnih te komunikacijskih mreža te time pomiče teritorijalne granice nacionalne države (2003: 16). Stoga, internacionalizacija i regionalizacija predstavljaju velike izazove današnjim državama (Turek, 1999 – cit. prema Lončar, 2005: 96), a uz to, globalna politika postaje multikulturalna i multicivilizacijska (Milardović, 1999 – cit. prema Lončar, 2005: 96). Sve to pak vodi daljnjoj „eroziji nacionalne države“ (2012: 18).

Politička globalizacija se najviše očituje sudjelovanjem u međunarodnim integracijama (npr. Europska Unija i NATO) jer se donošenje odluka premješta s državne razine na razinu međunarodnih organizacija i institucija. Ujedinjeni narodi i Europska Unija dva su najpoznatija primjera međunarodnih organizacija koje spajaju nacionalne države u zajedničkom političkom forumu. Isto tako, globalizaciju potiču i međuvladine organizacije kao što su IGO (Intergovernmental organizations) i međunarodne nevladine organizacije (INGO). Međuvladina organizacija je „tijelo koje su ustanovile države koje u njemu sudjeluju i koje su mu predale odgovornost za upravljanje određenim područjem djelatnosti ili nadzor nad njim“ (Giddens, 2007: 55). Neke od najpoznatijih nevladinih organizacija su npr. Greenpeace, WWF (Globalna ekološka mreža), Liječnici bez granica te Crveni križ čija je svrha zaštita okoliša i pružanje humanitarne pomoći izoliranim te slabije razvijenim zemljama. Svjetskom društvu se time dodjeljuje odlika globalnog građanskog društva koje ima za zadatak „promovirati tekovine demokratskog uređenja“ (Jagić i Vučetić, 2012: 18). Globalizacija time, s političkog aspekta, preuzima ulogu nositelja „demokratskog dijaloga“ (2012: 18) i promicatelja solidarne suradnje kako bi se u svijetu održavao mir te poticalo zbližavanje naroda.

2.4. KULTURNI ASPEKTI GLOBALIZACIJE

Ekološka, kulturološka te društvena strana globalizacije često bivaju zanemarene u odnosu na ekonomsku i političku dimenziju, ali u današnje vrijeme pažnja se sve više posvećuje pitanjima vezanim za navedene sfere suvremenog svijeta. Povijesno gledajući, svaka specifična kultura karakteristična za neki narod razvija se zaštićena od vanjskih utjecaja jezičnim, geografskim i vjerskim barijerama. Unatoč pretpostavkama da su običaji trajni i nepromjenjivi, danas te barijere nestaju u svijetu koji se česta naziva „globalnim selom“ (2012: 20). Sadržaji kulture se stalno pomiču i mijenjaju u vremenu, stoga ona nije samo „lokalni proizvod“ već je produkt raznih prijašnjih kulturnih utjecaja (Čolić, 2004: 187). U globalizacijskim procesima dolazi do susreta raznih kulturno-civilizacijskih naslijeđa što rezultira miješanjem različitih interesa pri čemu se tradicionalne kulture prisiljavaju na koegzistenciju, ali i na stvaranje podloge za netrpeljivost (2014: 20). Međutim, globalna kultura, kakvom ju danas poznajemo, nije vezana ni za jedno mjesto ili razdoblje, ona „nema konteksta i prava je mješavina različitih komponenti izvučenih odasvuda i niotkuda, rođenih pod modernim kolima globalnih telekomunikacijskih sustava“ (Smith 1990: 177 cit. prema Čolić, 2004: 189).

Suvremeni čovjek svjedok je činjenici da je i u kulturološkom pogledu svijet suviše pod utjecajem zapadnjačkih kultura, a time nestaju mnoge kulturalne posebnosti koje život na Zemlji čine zanimljivim i jedinstvenim (Lončar, 2005: 96). Beck (2003) ukazuje na prijetnje kulturnim i nacionalnim identitetima koji čine raznolikost svijeta (2003: 20). Kao vodeći uzročnik tome može se istaknuti kapitalistička kultura koja se očituje u međusobnom približavanju i standardizaciji kulturnih dobara – hrana, glazba, film, odjeća, arhitektura itd. Također, kulturne prakse postale su komodificirane tj. pretvorene u robu koja se u današnjem izrazito potrošačkom društvu kupuje i prodaje. Usko vezano uz komodifikaciju, veže se i pojam vesternizacije ili amerikanizacije što implicira izrazitu moć SAD-a u ekonomskom, kulturalnom i političkom poretku (Giddens, 2005: 35). Amerikanizacija se ponajviše ističe u nastojanju homogeniziranja i prilagodbe svojih usluga i brandova prema lokalnim uvjetima gdje najveću dominacijsku moć odnose korporacije kao što su McDonald's, Nike, Starbucks, the Gap, KFC itd. (Robertson i White, 2007: 58). Prema tome, dolazi do pojave homogenizacije kulturnog iskustva što je prijetnja tzv. trećem i četvrtom svijetu i njihovu bogatstvu i raznovrsnosti kulturnih praksi. Naime, Čolić (2004) to objašnjava svojevrsnim „kulturnim imperijalizmom kao globalnoj dominaciji kapitalističke kulture“ (2004: 188).

No globalizacija donosi i druge razne promjene na planu kulturoloških fenomena te čak stvara i paradokse. Naime, pod utjecajem takvih procesa dolazi do izraženih nacionalizama, polarizacija i razdvajanja unatoč pokušaju stvaranja suživota ljudi različitih pozadina, vjera i interesa. Kultura i kulturni identiteti uzroci su brojnih nesporazuma i konflikata u svijetu jer takav suživot uglavnom postavlja pritisak na male zemlje i odlike njihovih kultura – na jezik, književnost, umjetnost, religiju, tradiciju i dr. (2012: 21). S druge strane, kako moć starijih nacija-država postaje slabija, lokalni nacionalizmi nameću se kao odgovor na globalizacijske intencije. Globalizacija je razlog oživljavanja lokalnih kulturnih identiteta u raznim dijelovima svijeta, primjerice Škoti koji traže veću nezavisnost u UK i sl. Prema pesimističnoj perspektivi ovoga procesa, ona uništava lokalne kulture, povećava svjetske nejednakosti i povećava jaz između bogatih i siromašnih, odnosno prema Giddensu, ona oblikuje „svijet pobjednika i gubitnika“ (2005: 36).

3. RAST DRUŠTVENE NEJEDNAKOSTI I SIROMAŠTVA

Suvremeno društvo suočeno je s nizom brojnih pogodnosti i dobrobiti koje svijet čine jednim uistinu velikim globalnim selom u kojem akteri, odnosno svi oni koji požele sudjelovati u integraciji te razmjeni informacija, kulturnih i ekonomskih dobara, upravo to i mogu. U prvih mah, svijet se doima jednom velikom natjecateljskom arenom u kojoj svatko može te nastoji uz brojne olakšice ostvariti svojevrsnu pobjedu, no je li to zaista tako? Opaža li se prisutnost socijalne pravde te jednaka raspodjela prilika i mogućnosti svih dijelova društva? Naime, takva predodžba svijeta je ono što globalizacija zagovara od svojih početaka te pokušava svojim procesima pružiti i najizoliranijim područjima svijeta. Usprkos njezinim temeljnim ciljevima, ona u tome često podbacuje te u mnogim slučajevima naizgled čini upravo suprotno. Današnji svijet često ostavlja dojam neuspjelog plana koji više nije u našim rukama pri čemu je sva kontrola u vlasti brojnih društvenih i ekonomskih moćnika. Kako Giddens (2005) navodi, svijet sve više poprima sliku „odbjeglog svijeta“ u kojemu unatoč razvoju znanosti i tehnologije, negativne posljedice zasjenjuju one pozitivne u vidu ekoloških i financijskih kriza, rapidnog rasta siromaštva i gladi te pojave segregacije i diskriminacije pri pokušaju stapanja različitih kultura i nacija. Iz dana u dan, rađaju se novi rizici koji neizbježno utječu na sve nas te postaju globalizirani. Promjene se ponajprije opažaju u klimatskim promjenama pri čemu stanje planete Zemlje govori samo za sebe. Mnogi stručnjaci upozoravaju na osjetne posljedice globalnog zagrijavanja i promjene u bioraznolikosti što ipak, politička tijela mnogih zemalja uporno odbijaju priznati i prihvatiti se rješavanja prijetećih opasnosti (Ferguson, 2014: 139). Htjele to države prihvatiti ili ne, globalizacija se odvija nejednako te za sobom ostavlja velike izazove i prijetnje koje nije više moguće zanemarivati na početku 21. stoljeća.

Globalizacijski model se uglavnom zasniva na premisi da društvo ostvaruje dobit u skladu s dobiti globalnih korporacija (Juhasz, 2002: 412). No razvijene zemlje u svojim rukama drže većinu svjetskog bogatstva, dok se s druge strane one nerazvijene teško nose s ozbiljnim posljedicama koje poprimaju oblike siromaštva, prenapučenosti, velikih ekonomskih dugova te lošeg zdravstvenog i obrazovnog sustava (Giddens, 2007: 70). Činjenica je da se dohodak po stanovništvu u najbogatijoj četvrtini svjetske populacije u prošlom stoljeću povećao šest puta, a smanjio tri puta u najsiromašnijoj četvrtini. Takav podatak sugerira da globalizacija, unatoč zagovaranju jednakosti i liberalizacije globalnog tržišta, sve više koncentrira resurse i bogatstvo samo u malom broju već moćnih i razvijenih zemalja. Prema Juhasz, nejednakost i siromaštvo intrinzični su dio globalizacije jer u središtu ovoga koncepta stoji da globalne korporacije predstavljaju „ekonomski motor rasta pri čemu stvaranje bogatstva treba postepeno pogodovati ostatku društva“ (2002: 406). Međutim, bogatstvo se „zaključava na samom vrhu“, a pri čemu se

ljude lišava temeljnih sredstava za život, smanjuje se pristup hrani i sredstvima koja su nužna za boljitak i napredak njihovih životnih uvjeta (2002: 407). Time je globalizacija povećala siromaštvo ujedno između i unutar nacija (2002: 412). Stiglitz upozorava na činjenicu da jaz između siromašnih i bogatih raste, ali to nažalost opažaju samo oni koji putuju područjima izvan glavnih gradova, primjerice u selima u Africi, Etiopiji ili Nepal u gdje enorman broj ljudi živi u potpunom siromaštvu, čak s manje od jednog američkog dolara na dan (2004: 44). Unatoč brojnim pokazateljima koji idu u prilog pretpostavci da globalizacija uistinu potiče veće nejednakosti i nepravdu, pitanje rasta ili pada nejednakosti, predstavljajući izravne posljedice ovog procesa, stvara žustre rasprave u krugovima brojnih akademika, političkih aktivista i mnogih internacionalnih organizacija (Firebaugh i Goesling, 2007: 549). Stoga će se u sljedećim poglavljima detaljnije raspraviti sveprisutni izazovi, ponajviše u očiglednim nesrazmjerima bogatstva i rasta siromaštva.

3.1. EKONOMSKA NEJEDNAKOST

Svijet kakvog danas poznajemo uvelike je zahvaćen mnoštvom promjena pri čemu je globalizacija restrukturirala i dubinski promijenila naše životne stilove i stajališta, no to su samo neznatne promjene u moru novih društvenih i kulturoloških promjena koje su sustavno mijenjale i oblikovale novu zbilju. Daleko najviše promjena te posljedično mnogih poteškoća prouzročila je ekonomska liberalizacija i stvaranje „globalnog tržišta“, odnosno „nadgranične svjetsko-tržišne konkurencije“ (Beck, 2003: 36). Krajem 20. stoljeća uspostavljen je neoliberalni kapitalistički sustav globalnih razmjera čime je taj period poprimio obilježja „nemilosrdne konkurencije, povećanja i ubrzanja toka kapitala te ubrzanog rasta međunarodnog marketinga“ (Jagić i Vučetić, 2012: 15). Širenje globalne trgovine zauzima središnji položaj u navedenim procesima te je između 1990. i 1997. međunarodna trgovina porasla za 6,5 posto, ali ipak, nerazvijene zemlje od toga nisu imale koristi, već su počele zaostajati (Svjetska banka 2000 – cit. prema Giddens, 2007: 70). S najvećim problemima susrele su se zemlje s niskim dohotkom i stanovništvom koje prati kratak životni vijek, niska stopa pismenosti i oskudna prehrana. Takvo stanovništvo, koje čini 55 posto u udjelu svjetskog stanovništva (Lončar, 2005) je pretežito poljoprivredno i zbog toga teško može konkurirati u industriji. Problem nastaje u tome što takve zemlje, iako imaju mogućnost bržeg napretka no što to imaju zemlje Zapadne Europe 18. ili 19. stoljeća, manjkaju u kadru kvalificiranih znanstvenika i poduzetnika koji bi vodili ka rastu i razvoju države.

Globalna jednakost se prema svojoj definiciji odnosi na „neproporcionalnu raspodjelu određenog dobra u odnosu na građanstvo cijeloga svijeta“ (Firebaugh i Goesling, 2007: 550). Zanimljivost leži u tome što mnogi liberalni pristupi unazad dva desetljeća zastupaju gledišta prema kojima nejednakost prihoda nije zabrinjavajuća pojava, pojedini se čak vode krilaticom „Zanemarimo razliku“ (2007: 550). Naime, liberalna gledišta naglašavaju da je nejednakost „neizbježna posljedica te potreban preduvjet za poduzimanje rizika i ulaganja truda“ koje bi naposljetku vodile do efikasnosti (Wade, 2005). Takvom gledištu suprotstavlja se „Lenski princip“ (The Lenski principle) prema kojemu globalizacija vodi ka rastu produktivnosti te koja zatim vodi do rasta globalne nejednakosti pri čemu bogati postaju bogatiji, a stopa siromaštva se samo povećava uz stalno pogoršanje raspodjele prihoda. Uz to, bilježi se povećana socijalna izoliranost i alijenacija te generalno pogoršanje zdravlja stanovništva iako neki pak tvrde da se globalna nejednakost smanjila bez obzira na navedene posljedice (Firebaugh i Goesling, 2007: 557). Velikim krivcem smatra se Zapad koji je globalizaciju provodio uglavnom na štetu nerazvijenih zemalja jer je Zapad odbio otvoriti tržišta za robu iz zemalja u razvoju, a zahtijevao otvaranje tržišta tih zemalja za njihovu robu. Također, razvijene zemlje nastavile su subvencionirati poljoprivrednu proizvodnju, ali su zahtijevale da one ukinu svoje subvencije što je dovelo do nemogućnosti konkuriranja zemalja u razvoju (Stiglitz, 2004: 27). Stoga, mnogi kritičari globalizacije smatraju zapadne zemlje licemjernima jer su prisilile siromašne zemlje na ukidanje trgovačkih zapreka, ali su zadržale svoje s ciljem sprječavanja izvoza poljoprivrednih proizvoda zemalja u razvoju (2004: 26).

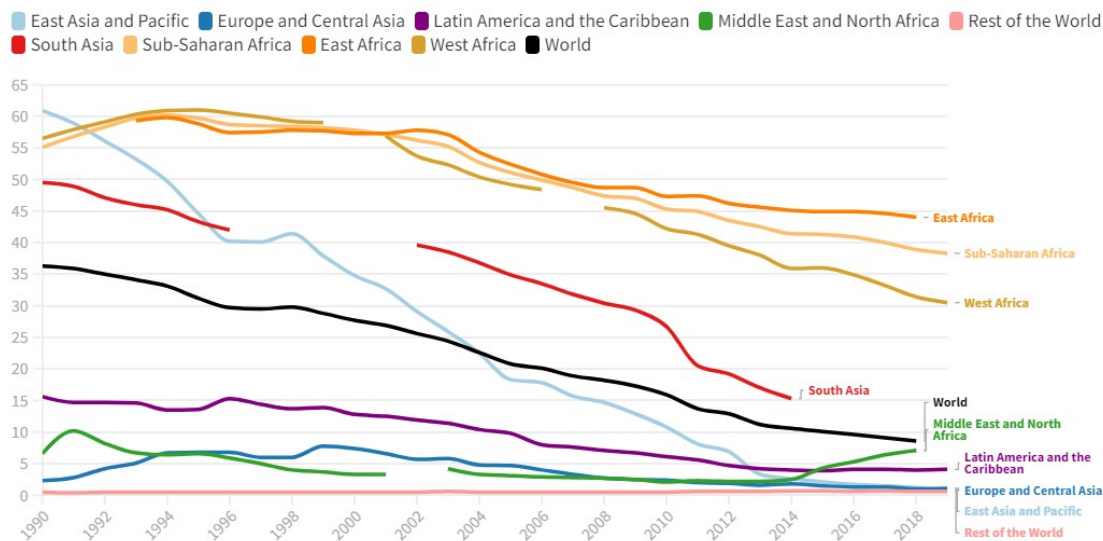
Nadalje, problem je očit i u razini ekonomskog rasta te razini proizvodnje koje nisu bile u skladu s rastom stanovništva jer je u nerazvijenim državama industrijalizacija prerastala stopu rasta stanovništva što je još više stvaralo jaz između bogatih i siromašnih (Giddens, 2007: 70). Sve je to vodilo i ka većem broju nezaposlenih što je rezultiralo raspadom društvenog ustroja (pojava urbanog nasilja u Južnoj Americi i etnički sukobi u Indoneziji) (Stiglitz, 2004: 28). Također, uvođenje tržišnog gospodarstva nije ostavilo pozitivne učinke ni na primjeru Rusije koja je komunistički sustav zamijenila tržišnim. Unatoč obećanjima zapadnih zemalja o zagaraniranom napretku, Rusiju je zahvatilo siromaštvo (2004: 26). Zemlje Europske Unije zahvatila je nezapamćena ekonomska rast početkom 21. stoljeća, no jednako tako i pojava dvadeset milijuna nezaposlenih, pedeset milijuna siromašnih i pet milijuna beskućnika (Beck, 2003: 19). U međuvremenu, politički moćnici pokušavaju opravdati masovnu nezaposlenost vršeći pritisak na daljnjim smanjenjima poreza nadajući se da će se izroditi radna mjesta iz „bogatstva bogatih“ (2003: 20). Naposljetku, Stiglitz nalaže da kapitalizam iza sebe ostavlja

golemu nezaposlenost i uzrokuje raspad „povijesnog saveza tržišne ekonomije, socijalne države i demokracije“ (2003: 25). Međutim, kako on tvrdi, potrebno je mnogo više od podizanja glasa protiv svjetskih sila te da je ključ u „uništavanju predstave svjetski moćnih tržišta koja vlada u glavama i paralizira svo djelovanje“ (2003: 27).

3.2. SIROMAŠTVO I GLAD

Mračna strana globalizacija dakako je davno predviđena pa potom i opažana u svijetu. Nijedna posljedica nije uzela toliko maha kao što je to učinila pojava rasta siromaštva. Bogati su se sve više bogatili, a siromašni postajali sve siromašniji. Bilježi se znatan rast broja siromašnih u svijetu i državama i regijama u kojima je udio siromašnih dosegao alarmantnu razinu. Uz već navedene i istaknute uzroke, siromaštvo se pogoršava kao izravna posljedica procesa globalizacije, „mogućnost odabiranja željenih životnih stilova se postupno smanjuje, glad se povećava te se smanjuje pristup socijalnim službama i životna dob opada“ (Juhasz, 2002: 412). Prema podacima Ujedinjenih naroda, više od osamdeset država bilježi manji dohodak po stanovništvu nego što je to bio slučaj desetljeće ili više prije. Također, brojeći od 1990.g. države Subsaharske Afrike, Istočne Europe te članice Commonwealtha bilježe pad dohotka po stanovništvu (Svjetska banka, 1999 – cit. prema Juhasz, 2002). Očekivana životna dob smanjila se u 33 države, a rast siromaštva se ponajviše opaža u Africi, ali i Indoneziji, Tajlandu, Maleziji, Argentini, Rusiji i dr. što se uglavnom pripisuje djelovanju internacionalnih udruga, ponajprije Međunarodnom monetarnom fondu (MMF) (2002: 412). Veliku zabrinutost potaknulo je i odvajanje ljudi od svojih tradicionalnih načina uzdržavanja, odnosno seljenje lokalnih populacija čiji pripadnici posljedično postaju beskućnici, ili pak premješteni u nepoželjna područja gdje su potplaćeni. U Indiji se, primjerice, bilježi oko dva milijuna farmera koji su izgubili svoje posjede i zemlju u svrhu razvijanja agrikulture. Također, broj bezemljaša u ruralnim područjima se udvostručio u proteklih nekoliko desetljeća te su ljudi bili prisiljeni raditi uz nepovoljne uvjete i male plaće (2002: 415-416). Međutim, siromaštvo se ne opaža samo u izoliranim i nerazvijenim dijelovima svijeta. Podaci upućuju da svako peto britansko dijete živi u siromaštvu te takva situacija pokreće lavinu nezadovoljstva koje su direktno upućene lokalnim vladama (Lončar, 2005). Generalno, brojke udjela siromašnih pozivaju na uzbunu čemu svjedoče i najnoviji podaci Svjetske banke na grafikonu 1.

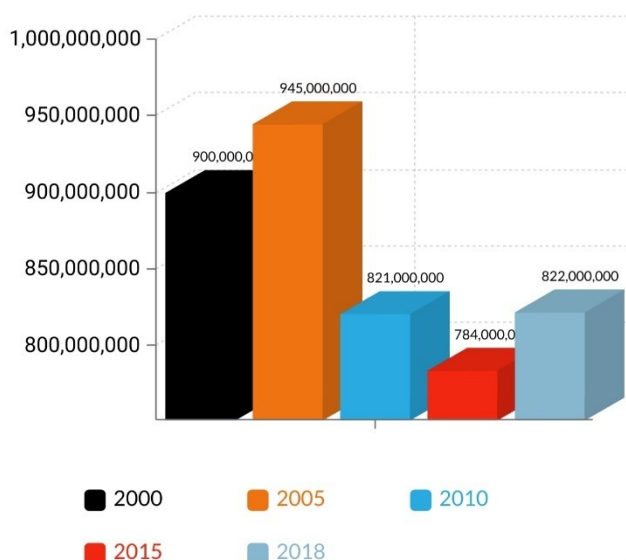
Grafikon 1. Globalni i regionalni trendovi siromaštva, 1990. – 2019.g.

Izvor: „April 2022 global poverty update from the World Bank“, World Bank Blogs, <https://blogs.worldbank.org/opendata/april-2022-global-poverty-update-world-bank> Pristupljeno 8. srpnja 2022.

Pojava gladi u svijetu popratna je pojava rasta siromaštva te isto tako bilježi visoke brojke. Globalizacija svojim je utjecajem povećala stope gladi iz dva razloga – prvi predstavlja proizvodnju hrane radije za izvoz nego lokalnu konzumaciju, a drugi smanjenje prihoda što je nužno dovelo do nemogućnosti kupovanja hrane (Juhasz, 2002: 417). Udio kronično gladnih ljudi u svijetu znatno se povećao od kraja prošlog stoljeća čemu svjedoče podaci na grafikonu 2.

Grafikon 2. Broj gladnih u svijetu, 2000. – 2018.g.

Izvor: Gafford, D. „World hunger statistics: July 2022“, The Barbecue Lab, <https://thebarbecueclub.com/world-hunger-statistics/> Pristupljeno 8. srpnja 2022.

Najveći problem leži u tome što „države koje su nekada proizvodile hranu za domaću konzumaciju sada izvoze proizvode bogatim državama koje si to mogu priuštiti, dok domaći ljudi doslovce umiru od gladi“. Time stanovnici nerazvijenih zemalja više nemaju sredstava uzgajati svoje proizvode te raspolažu mizernom količinom novca da si uopće priušte hranu. Također, podaci Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) pokazuju da je srž problema u tome što se hrana ne proizvodi ili je jednostavno nejednako raspodijeljena. Međutim, kako ističe Juhasz, kao problem se ne treba isticati manjak hrane, već politika koja loše raspodjeljuje sredstva i time uzrokuje nesrazmjernost hrane. Zbog toga, iako se u svijetu opaža golemo bacanje hrane zbog prevelikog viška, glad i dalje opstaje. Primjerice, u Indiji se 1995. godine brojalo oko 200 milijuna gladnih, dok je država izvezla brašna u vrijednosti 625 milijuna dolara te riže u vrijednosti 1,3 milijarde dolara (2002: 417).

Usprkos brojnim pokušajima upozorenja da se ovakve brojke smanje, obećanja političkih tijela uglavnom se nisu ispunila. Iako se poboljšanje očekivane životne dobi unazad nekoliko desetljeća poboljšalo, najnoviji podaci ukazuju na stagnaciju i pogoršanje. Vodeći razlog tome je umiranje stanovništva od siromaštva i gladi pri čemu globalizacija ne uspijeva osigurati stabilnost. Na siromašne u Africi desetljećima se nitko nije obazirao dok pojava financijskih kriza nije dobila na učestalosti diljem svijeta. Unatoč lažnim obećanjima, „stvaran broj siromašnih narastao je za gotovo 100 milijuna“ paralelno s rastom ukupnog svjetskog dohotka od 2.5 posto na godinu (Stiglitz, 2004: 25).

4. POSLJEDICE GLOBALIZACIJE

Globalizacija, kao „snažan pečat američke politike i ekonomske moći“ (Giddens, 2005), predstavlja svjetsku revoluciju koja je promijenila strukturu svih sfera ljudskog djelovanja, od politike, rada pa sve do temeljnih ljudskih vrijednosti. Budući da je ona složeni niz procesa, važno je istaknuti i ostale pojavnosti koje su posljedično izazvale veliku pažnju javnosti u

brojnim pokušajima da se poduzmu koraci ka stvaranju globalne ravnoteže i pravde. Unatoč tome, važno je spomenuti i njezine pozitivne učinke koji se očituju u integraciji svjetskog društva, stvaranju novih prilika i mogućnosti po pitanju slobodnog sudjelovanja na tržištu, obrazovanja i procvata znanosti što je potaknuto razbijanjem barijera pri komunikaciji i olakšanoj razmjeni svih dobara.

4.1. POJAVA ANTIGLOBALIZACIJSKOG POKRETA

Svijet, koji je naizgled izmakao kontroli, izazvao je brojne reakcije javnosti diljem svijeta kako bi se raspravljalo o prisutnim ekološkim krizama, sve raširenijem siromaštvu i gladi te neravnomjernoj raspodjeli moći bogatstva. Kao prvotni cilj postavljena je borba protiv političkih međunarodnih institucija koje su sadržavale većinu koncentracije moći i regulirale parametre u društvu. Preciznije, prosvjedi su bile usmjereni ka postupcima institucija kao što su Međunarodni monetarni fond (MMF) te Svjetska banka (Lončar, 2005: 101). No polemika licemjerja nije zaobišla ni vodeću Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO) čija je svrha „liberalizacija trgovačkih regulacija“ i „smanjenje zapreke trgovini između zemalja svijeta“ (Giddens, 2007: 70). Prije ikakvih postupaka vladala je pesimistična atmosfera jer nije bilo nikakvog prostora za izražavanje nezadovoljstva (Stiglitz, 2004: 29). Stoga, došlo je do pojave prvih antiglobalizacijskih pokreta čiji se začetci smještaju na Zapadu, odnosno u razvijenim zemljama koje su prve postale svjesne sve većih posljedica po čovječanstvo i glasno o tome progovorile. Cilj je bio jasno definiran – ujediniti sindikaliste, ekologe, borce za ljudska prava, protunuklearne aktiviste te razne druge predstavnike lokalnih i internacionalnih vladinih udruga kako bi izrazili svoje nezadovoljstvo radom svjetskih organizacija koje su djelovale pod krinkom ostvarenja boljitka po cijeli svijet. Značajno je spomenuti zasjedanje Svjetske trgovinske organizacije u Seattleu u prosincu 1999. kada se 50 000 ljudi bunilo protiv ugroženih ljudskih i radnih prava te sve izraženijih ekoloških problema s naglaskom na uspostavu održivog razvoja (Giddens, 2007: 72). Prosvjednici su smatrali kako se sva moć i bogatstvo nalaze u posjedu najmoćnijih država i korporacija, a da se pritom povećava udio siromašnih u svijetu. Vladalo je uvriježeno mišljenje da je WTO nedemokratska udruga kojom upravljaju Sjedinjene Američke Države te da ne pridonosi boljitku slabije razvijenih zemalja te onih u razvoju, već stvara dodatni jaz i nesrazmjer bogatstva. Također, pažnja je preusmjerena na sveprisutnoj korumpiranosti elita

u bogatim zemljama koje su „cijedile svoje stanovništvo“ kako bi održale postojeći životni standard (Wade, 2005: 30).

Pokret je najviše dobio zamaha nakon napada 11. rujna 2001. čime je potaknuta lavina negativnih reakcija nakon što se siromaštvo povezalo s pojavom terorizma. Bivši predsjednik George W. Bush istaknuo je siromaštvo kao glavnog uzročnika terorizma te je istaknuo kako je vladajući „ekonomski model globalizacije“ i njezinih institucija samo još više pridodao siromaštvu i proširio ga (Juhasz, 2002: 415). Kritike su pristizale sa svih strana te se pokušalo ukazati i na činjenicu da WTO djeluje tajno i da su svi građani svijeta u ulozi marioneta pod njihovim vodstvom. Ponajviše se zamjeralo to što organizacija s takvom moći može donositi bilo kakve odluke „za koje smatra da su zapreka trgovini“ (Giddens, 2007) te tako ugrožavati zemlje s niskom ekonomskom moći. Pod tim se podrazumijevaju nacionalni zakoni i bilateralni sporazumi čija bi prvotna svrha trebala biti očuvanje okoliša, zaštita javnog zdravstva te osiguranje temeljnih ljudskih prava. Zamjerke su pristizale i na račun multilateralnog dogovora po imenu TRIPS (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) prema kojemu je 97 posto svih patenata u svijetu u vlasništvu industrijaliziranih zemalja pri čemu su ta ista dostignuća omogućena konstantnim iskorištavanjem bioraznolikosti u slabije razvijenim državama u medicinske i tehnološke svrhe (Giddens, 2007: 73).

Antiglobalistički pokreti u Seattleu 1999. i Genovi 2001. uspjeli su proširiti poruke cijelome svijetu te utjecati na daljnje odluke i reforme koje je bilo nužno provesti kako bi se na vrijeme spriječile moguće katastrofe. No ipak, među prosvjednicima su vladale razjedinjenost i nejasno formirana stajališta pa zbog toga njihovi primarni ciljevi katkad nisu bili usklađeni kako bi se nešto zaista poduzelo i realiziralo u društvu (Lončar, 2005).

4.2. GLOBALIZACIJA I RATNI SUKOBI

O razmjerima i dalekosežnosti razvoja globalizacije svjedoči prisutnost brojnih multinacionalnih kompanija u svijetu te raznih velikih svjetskih brendova kao što su Apple, Starbucks, Uber, Coca-Cola itd. Široka rasprostranjenost globalnih trendova dovela je do toga da brojne različite kulture danas dijele obilježja zapadnjačkih kultura te konzumiraju proizvode koji su se ukorijenili u suvremenom načinu života. Tehnologija je jednako tako doživjela procvat razvojem automatizacije što je omogućilo brži i olakšan prijenos robe i informacija (Luce, 2015). Sve to je pak vodilo ka jednom zaključku, što ga je nešto više od dva desetljeća unazad iznio

kolumnist Thomas Friedman u svojoj „Teoriji zlatnih lukova u prevenciji sukoba“. Naime, mnogi ekonomski stručnjaci onomad su predviđali tijek i putanju globalizacije vodeći se uglavnom pretpostavkama koje su kratkoročnog vijeka te koje u svojoj srži ne pokrivaju glavne uzročnike što se najbolje uočava u okviru događaja prošlog desetljeća, ali posebice danas u jeku ratnog sukoba. Štoviše, teza prema kojoj Friedman navodi da „dvije zemlje koje imaju McDonald's neće ratovati“ ipak se nije pokazala ispravnom, već je odraz posthladnoratovskog općeg gledišta kada se svijet orijentirao ka rješavanju problema svjetske gladi te su težnje ka ratnim sukobima stavljene u drugi plan (Luce, 2015). U prijevodu, prema Friedmanovoj teoriji globalizacija i integracija svjetske ekonomije te širenje globalnog kapitala doprinose brojnim blagodatima te stoga države priključene u globalnu mrežu ne žele te nemaju nikakve koristi ulagati sredstva u potpaljivanje ratnih sukoba, u ono što bi naposljetku poremetilo uspostavljanje ekonomskog blagostanja (Musgrave, 2020). Sličnu tezu iznio je i britanski novinar Norman Angell u svojoj knjizi „The Great Illusion“ u kojoj ističe nepoželjnost ratnih sukoba u doba ekonomske integracije država Europske Unije pri čemu izazivanje ratnog sukoba donosi velike gubitke i naposljetku predstavlja vrlo neprofitabilan potez (Rosenberg, 2022). No kako Friedman nalaže, „država koja dostigne određeni stupanj ekonomskog napretka“ i kada postane dovoljno ekonomski snažna da si može „priuštiti“ McDonald's, „tada ona i postaje McDonald's država u kojoj ljudi ne žele ratovati“ (Rosenberg, 2022). Međutim, priželjkivani i pretpostavljeni mir je potrajao neko vrijeme, ali nedugo nakon „Teorija zlatnih lukova“ pokazala se pogrešnom što se opaža u njezinim loše uspostavljenim temeljima uzročno-posljedične veze. Mnogi političari zapadnog svijeta okrenuli su se mnogim drugim problemima pri čemu nije bilo vremena ni razmišljati o ratnim sukobima (Roskam, 2022).

Teorija je pretrpjela brojne udarce koji su opovrgavali dosljednost iste što se opaža u brojnim oružanim napadima kao što su bombardiranje Srbije od strane NATO saveza 1999. godine, Libanski rat 2006. godine, gruzijsko-ruski rat 2008. godine te aktualni rat u Ukrajini započet od strane Rusije. Naime, sve navedene države uistinu posjeduju McDonald's restorane brze hrane što naposljetku dovodi do zaključka da države, iako su dostigle stupanj snažnije ekonomske moći, ipak ne odolijevaju ni golemim ekonomskim gubitcima kada su u pitanju geopolitičke težnje. Friedman je nedugo nakon svoje prve teze objavio novu nazvavši ju „The Dell Theory“ prema kojoj države koje su korisnice iste računalne kompanije neće posezati za ratom, no i to se uspostavilo pogrešnim. Rusija, koja je danas vrlo važan faktor u opskrbi resursa nužnih za europsko tržište elektronikom, dokazuje upravo suprotno (Clark, 2022). Iako se smatralo kako globalizacija pridonosi daljnjoj uspostavi mira i gospodarske stabilnosti,

Friedmanova teorija u samom začetku pokazuje nedosljednosti što potvrđuje i teroristički napad 11. rujna 2001. godine nakon čega predsjednik Sjedinjenih Američkih Država George W. Bush izjavljuje kako je „desetljetnom odmoru nacije od povijesti došao kraj“ (Roskam, 2022). Dakako, to se može primijeniti i na današnje stanje u svijetu kojemu prijete potencijalne velike gospodarske krize upravo zbog iniciranja ratnih sukoba. Naime, Rusija kao velika moćna sila te sudionik globalne gospodarske mreže upravo trpi velike ekonomske gubitke izbacivanjem iz globalnog lanca što i dalje ne sprječava takvu silu od oružane okupacije nad teritorijem Ukrajine.

Suvremena globalizacija i njezine izravne posljedice ironično stvaraju golemu ograničenja na vanjskopolitička ponašanja svih država koje su dio globalnog lanca te ukoliko neke države pak odluče izolirati svoju ekonomiju, posljedično se javljaju tenzije koje ubrzo prerastaju u ratne sukobe. Geopolitičke ambicije jačaju iz dana u dan te su sveprisutni novi oblici mogućih sukoba u vidu „cyber ratova“ i sl. (Musgrave, 2020). Dakle, nameće se zaključak prema kojemu razvoj ekonomije dviju zemalja potencijalno gasi težnju za ratnim sukobom, ali ju nažalost ne isključuje. Iako bi zajednički ekonomski interesi trebali voditi ka međusobnoj suradnji, to se često pokazuje suprotno (Luce, 2015).

4.3. POZITIVNI UČINCI GLOBALIZACIJE

Bilo bi nepotpuno spomenuti obilježja i učinke globalizacije, a da se pritom ne spomenu brojne pogodnosti koje je „okusio“ čitav svijet. Naime, unatoč brojnim negativnim posljedicama, njih često prate i pozitivne. Omogućeno pristupanje međunarodnoj trgovini mnogim državama je pogodovalo po pitanju bržeg rasta i razvoja gospodarstva čiji su se temelji zasnovali na izvozu robe diljem svijeta (Stiglitz, 2004: 24). Nadalje, kako Stiglitz navodi, time su omogućeni bolji životni uvjeti velikom dijelu stanovništva Azije te su životni standardi i očekivana životna dob generalno rasli. Očekuje se da će rast dohotka u Kini doživjeti procvat te da će ostale siromašne azijske zemlje pratiti brzi rast i razvoj u skladu s industrijalizacijom regije. Također, smatra se da će promjena u dobnoj strukturi bogatih i siromašnih smanjiti nejednakost prihoda između nacija u sljedećih nekoliko desetljeća (Firebaugh i Goesling, 2007: 561). Globalizacijski procesi kao oblici strane moći, u mnogim nerazvijenim zemljama djelovali su kao nevidljiva pomoć što se opaža i na primjeru gerilaca na Filipinima kojima su u zamjenu za položeno oružje omogućena radna mjesta. Uz mnoge druge primjere, valja spomenuti i projekte natapanja koji su omogućili

vodu ratarima, opismenjavanje populacije ruralnih područja te suzbijanje zaraznih bolesti kao što je AIDS (Stiglitz, 2004: 25). No uvijek postoji zamka koja može imati suprotan učinak te primjerice, nove strane tvrtke mogu zaista pogoršati zaštićena državna poduzeća, ali i omogućiti dolazak novih tehnologija i pristup globalnom tržištu.

Mnoge promjene su se zbile i po planu kulturne dimenzije društva pri čemu je većem broju ljudi omogućeno uživanje i aktivno sudjelovanje u različitim kulturama, njihovim vrijednostima i normama što je značajno obogatilo društva. Budući da je prije vladala izražena mržnja i strah prema nepoznatome, danas se pažnja sve više usmjerava ka međusobnom skladu i toleranciji različitoga što se opaža u pojavi multikulturalnih i multietničkih društava. Jačaju i njeguju se interakcije među kulturama pri čemu je od iznimne važnosti pravilna edukacija ljudi. Svrha pozitivnih globalizacijskih procesa trebala bi biti pomaganje svih društava pri „upoznavanju njegovih prirodnih, društvenih i ljudskih vrijednosti te biti važan čimbenik za afirmaciju kulture“. (Čolić, 2004: 22).

Zaključno, globalizacija je smanjila izoliranost u mnogim zemljama u razvoju i omogućila pristup znanjima za kojim su zaostajale nekoliko stotina godina te oni koji isključivo kritiziraju globalizaciju, često postavljaju pregršt pozitivnih učinaka u stražnji plan.

5. ZAKLJUČAK

Sagledavši sve njezine aspekte, globalizacija je uistinu proces koji sa sobom donosi pregršt promjena po pitanju ubrzanog povezivanja potaknutog razvojem tehnologije i informacijskih znanosti, industrijalizacijom, razvojem slobodnog globalnog tržišta te je uopće pogodio integraciji društava diljem svijeta te ga spojio u „globalno selo“. Ostvarena je brža i lakša komunikacija te su razne grane ljudskog djelovanja procvjetale što se očituje u promjenama na političkom, ekonomskom te kulturnom planu društva. Ona je mnogima predstavljala spas gospodarstva te su mnoge nerazvijene zemlje „podignute na vlastite noge“ kako bi zajedno s ostatkom svijeta aktivno sudjelovale u međunarodnim pitanjima i odlukama. Sve što se odvija na lokalnoj razini za sobom ostavlja trag i na globalnoj razini te se tako razvila solidarnost i svijest o svjetskim problemima koji se ujedno tiču i svakoga od nas.

Međutim, danas vlada očigledna zabrinutost prouzrokovana negativnim posljedicama koje se očituju u velikom jazu između bogatih i siromašnih, moćnih i slabih, onih koji dominiraju

svijetom imajući kontrolu nad svjetskim poretkom te onih podređenih koji unazad nekoliko desetljeća plaćaju cijenu „uspostave globalne jednakosti“ koja dakako nije našla put u njihovim zemljama. Budući da se problemi pojavljuju na nadnacionalnoj razini, rješenja su jednako tako globalnog karaktera i zahtijevaju promjene i reforme postojećih političkih i ekonomskih struktura koje neprekidno uzimaju, a vrlo malo vraćaju zauzvrat. Vlade nerazvijenih zemalja i onih u razvoju susreću se s brojnim poteškoćama velikog udjela siromašnih i gladnih, nacionalna tržišta zbog svoje nekonkurentnosti ispadaju iz nemilosrdnog natjecateljskog slobodnog tržišta što svijet sveukupno čini mjestom rizika i opasnosti koje se ne mogu zanemarivati.

Aktualni globalni problemi odjeknuli su svijetom te se sve više kritičara globalizacije ujedinjuje u antiglobalizacijske pokrete čije su akcije usmjerene ka rješavanju negativnih posljedica i katastrofa čiji se krivci kriju među velikim svjetskim moćnicima zapadnih zemalja. Brojne međunarodne institucije i udruge našle su se na meti brojnih aktivista ljudskih prava te ekologa upirući prstom na ukorijenjenu korumpiranost i licemjerje. Osim toga, ističu se i zagovaratelji očuvanja nacionalne i kulturne posebnosti te zaštite ekonomske neovisnosti što vrlo često graniči s politikom protekcionizma.

Zaključno, globalizaciju prate brojne pozitivne i negativne funkcije pri čemu ona ujedno predstavlja „dobro i zlo“ te „blagoslov i prokletstvo“ (Jagić i Vučetić, 2012). Stoga, u današnjem je suvremenom dobu nužno ukazivati na one negativne strane kako bi se spriječile moguće trajne i nepovratne posljedice po društvo, ali istodobno napredovati uz korak s vremenom te objeručke prihvatiti pregršt mogućnosti koje čovječanstvu donose brojni izumi i dostignuća baš kao i sveprisutna ljudska povezanost i solidarnost što cjelokupno predstavlja produkt doba globalizacije i stvara buduće temelje za daljnji napredak čovječanstva.

6. LITERATURA

1. Beck, U (2003). *Što je globalizacija?*, Zagreb: Vizura.
2. Clark, R (2022). Russia and the death of the Golden Arches theory. *The Spectator*. <https://www.spectator.co.uk/article/the-death-of-the-golden-arches-theory> (24. kolovoza 2022.)
3. Čolić, S (2004). Globalizacija, kultura kapitalizma i globalna kultura. *Narodna umjetnost*, 41 (2), 185-192. <https://hrcak.srce.hr/26052> (27. lipnja 2022.)
4. Firebaugh G, Goesling B (2016). Globalization and Global Inequalities. U Ritzer, G. (Ed.) *The Blackwell companion to globalization*. John Wiley & Sons. (str. 549-565).
5. Jagić, S i Vučetić, M (2012). Globalizacijski procesi i kultura. *Acta Iadertina*, 9 (1), 0-0. <https://hrcak.srce.hr/190100> (28. lipnja 2022.)
6. Juhasz, A (2002). *The Failure of Globalisation*. *Cambridge Review of International Affairs*, 15:3, 407-420, DOI: 10.1080/0955757022000010944

7. Gafford, D (2022). „World hunger statistics: July 2022“, The Barbecue Lab, <https://thebarbecueclub.com/world-hunger-statistics/> (8. srpnja 2022.)
8. Giddens, A (2005). *Odbjegli svijet - kako globalizacija oblikuje naše živote*. Zagreb: Jesenski i Turk
9. Lončar, J (2005). Globalizacija kao nositelj suvremenih promjena u svijetu. *Geoadria*, 10 (1), 91-104. <https://doi.org/10.15291/geoadria.75>. (30. lipnja 2022.)
10. Luce, E (2015). The end of the Golden Arches doctrine. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/1413fc26-f4c6-11e4-9a58-00144feab7de> (24. kolovoza 2022.)
11. Musgrave, P (2020). The Beautiful, Dumb Dream of McDonald's Peace Theory. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2020/11/26/mcdonalds-peace-nagornokarabakh-friedman/> (24. kolovoza 2022.)
12. Ritzer, G (2007). *The Blackwell companion to globalization*. New York: John Wiley & Sons.
13. Robertson R, White Kathleen E (2016). What is globalization? U Ritzer, G. (Ed.) *The Blackwell companion to globalization*. New York: John Wiley & Sons. (str. 54-67).
14. Rosenberg, D (2022). Fallen Arches: McDonald's Didn't Prevent Putin from Invading Ukraine After All. *Haaretz*. <https://www.haaretz.com/us-news/2022-05-18/ty-article-opinion/fallen-arches-mcdonalds-didnt-bring-peace-to-europe-after-all/00000180-e9ee-dc12-a5b1-fdff2560000> (24. kolovoza 2022.)
15. Roskam, J (2022). Ukraine war spells the end of the Golden Arches peace theory. *Financial Review*. <https://www.afr.com/policy/foreign-affairs/ukraine-war-spells-the-end-of-the-golden-arches-peace-theory-20220302-p5a15h> (24. kolovoza 2022.)
16. Stiglitz, J (2004). *Globalizacija i dvojbe koje izaziva*. Zagreb: Algoritam
17. Yale H. Ferguson (2014). The History and Dynamics of Globalisation, Diplomacy & Statecraft. 25:1, 135-155, DOI: 10.1080/09592296.2014.873615
18. Wade Robert H (2005). Does Inequality Matter?. *Challenge*, 48:5, 12-38
19. „April 2022 global poverty update from the World Bank“, (2022) World Bank Blogs, <https://blogs.worldbank.org/opendata/april-2022-global-poverty-update-world-bank> (8. srpnja 2022.)

